

1910 roku w Poznaniu i był odpowiedzią na zrzeczenie się kupiectwa w Związku Kupców i Rzemieślników w Związku Towarzystw Przemysłowych⁴⁷.

Koło Ostrowian

Akademickie Koło Ostrowian powstało 5 marca 1927 roku w Poznaniu i było zrzeczeniem młodzieży akademickiej pochodzącej z Ostrowa, względnie kończącej w Ostrowie szkołę średnią. Celem tej organizacji było utworzenie ogniska życia koleżeńkiego, praca kulturalno-oświatowa (m.in. poprzez stworzenie tzw. klubów dyskusyjnych, biblioteki naukowej) oraz pomoc koleżeńską wyrażająca się w stworzeniu funduszu pożyczkowego⁴⁸. Jednym z prezesów Koła Ostrowian był właśnie Marian Kryzan⁴⁹.

Działalność polityczna

W początku lat 30. zauważyć można wzmożoną działalność polityczną Mariana Kryzana, który związał się z Chrześcijańską Demokracją (chadecją). W 1932 roku został prezesem Zarządu Wojewódzkiego Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji. Informacje o jego wystąpieniach, tematyce i miejscu spotkań w Poznaniu i innych polskich miastach regularnie pojawiały się w wielkopolskiej prasie⁵⁰.

Działalność dydaktyczna

Pośród rozlicznych zajęć związanych z prowadzeniem kancelarii i działalnością w magistracie, a także członkostwem w różnych stowarzyszeniach, Marian Kryzan znajdował jeszcze czas na działalność dydaktyczną. Jego nazwisko można już znaleźć w roku akademickim 1921/1922. Figuruje wówczas jako prowadzący zajęcia z przedmiotu „teoria potencjału z zastosowaniem w mechanice” oraz ćwiczenia z mechaniki analitycznej⁵¹. W roku akademickim 1924/1925 wykładał:

- mechanikę teoretyczną cz. I (mechanika ciał sztywnych) oraz prowadził ćwiczenia z mechaniki ciał sztywnych,
- mechanikę teoretyczną cz. II (mechanika ciał niesztywnych) i prowadził ćwiczenia z mechaniki ciał niesztywnych,
- wybrane działy z mechaniki niestosowanej⁵².

⁴⁷ „Gazeta Robotnicza” 1910, nr 111, s. 2.

⁴⁸ „Dodatek do Orędownika Ostrowskiego i Odolanowskiego” 1937, s. 1.

⁴⁹ DP 1934, nr 243, s. 9.

⁵⁰ Por. m.in. „Nowy Kurier” (dalej: NW) 1931, nr 290, s. 7; NW 1932, nr 198, s. 1; „Dziennik Bydgoski” (dalej: DB) 1931, nr 236, s. 1 i 10; DB 1932, nr 8, s. 1; DB 1932, nr 49, s. 2; DB 1932, nr 247, s. 10.

⁵¹ Spis wykładów na trzeci trymestr roku akademickiego 1921/22 od 1 stycznia do 11 marca 1922 r. i trzeci trymestr roku akademickiego 1921/22 od 20 marca do 10 czerwca 1922, Poznań 1922, s. 35.

⁵² Spis wykładów na 1, 2, 3 trymestr roku akademickiego 1924/25, Poznań 1924, s. 58–59.

Od stycznia 1925 roku staraniem Komitetu Wojewódzkiego LOPP w Poznaniu zostały zorganizowane przy Wydziale Fizycznym Uniwersytetu Poznańskiego wykłady z dziedziny lotnictwa, obejmujące m.in. przedmiot „aeromechanika”, prowadzone przez Mariana Kryzana.

„Odczyty są przeznaczone w pierwszej linii dla słuchaczy Uniwersytetu bez względu na Wydział. Osoby interesujące się lotnictwem i mające odpowiednie przygotowanie wstępne (wykształcenie średnie) mogą słuchać bezpłatnie tych odczytów za porozumieniem z wykładającym. Wszystkie odczyty rozpoczną się 26 stycznia br.”⁵³.

W roku akademickim 1925/1926 nadal można było uczęszczać na wykłady z mechaniki teoretycznej i ćwiczenia z mechaniki ciał sztywnych⁵⁴, a także na aeromechanikę w ramach wykładów z lotnictwa⁵⁵.

Dorobek publikacyjny

Odnalezione i wyszczególnione na końcu niniejszego artykułu publikacje Mariana Kryzana nie stanowią zapewne kompletu napisanych przez niego tekstów. Te, które są, można podzielić na dwie grupy. Pierwszą tworzą artykuły związane z prawem własności, wynalazkami, ochroną patentową i ochroną znaków towarowych, które były publikowane w poznańskiej prasie („Dziennik Poznański”, „Kurier Poznański”) oraz czasopismach branżowych („Fabrykant”, „Kupiec”, „Przemysłowiec”). Drugą grupę stanowią teksty naukowe, które ukazywały się m.in. w „Przeglądzie Technicznym” i „Wiadomościach Matematycznych”. Oprócz tego zdarzało się, że Marian Kryzan odpowiadał na łamach prasy na uwagi dotyczące opublikowanych artykułów swojego autorstwa.

W dziale „Listy do Redakcji” Przeglądu Technicznego z 1924 roku można znaleźć m.in. taką odpowiedź:

Żałować wypada, że Szan. Krytyk zbyt pochopnie posługuje się w krytyce superlatywami. Sądzę, iż w rzeczach naukowych ton spokojniejszy jest bardziej wskazany. Nie mówię tego wyłącznie w obronie własnej, ale przede wszystkim w obronie Bacha, któremu Szan. Krytyk uważa za właściwe stawiać zarzut ciężki co do jego pracy naukowej. Na stronie 175 w wydaniu czwartym Bacha „Elastizität und Festigkeit” istotnie czytamy, iż naprężenia wewnętrzne ciała ściskanego są funkcjami liniowymi wysokości ciała. Cenię wysoko pracę naukową Szan. Krytyka, ale nie mogę się wcale pogodzić z Jego zdaniem, zmierzającym

⁵³ „Lotnik” 1925, nr 1, s. 12.

⁵⁴ Spis wykładów na 1, 2, 3 trymestr roku akademickiego 1925/26, Poznań 1925, s. 64.

⁵⁵ Tamże, s. 101.

do obniżenia autorytetu Bacha. Właśnie w danej dziedzinie Bach jest i pozostanie autorytetem wybitnym, wobec czego najzupełniej polegać można na twierdzeniu Bacha, które zresztą jest zgodne z doświadczeniem i również z wynikiem mej pracy.

Łączę wyrazy wysokiego szacunku i poważania
Marjan Kryzan⁵⁶.

Życie rodzinne

Prywatnie Marian Kryzan był mężem i ojcem trójki dzieci. Jego żoną została poślubiona 8 sierpnia 1910 roku w Ostrowie Stanisława Teoфіła Szostakowska – urodzona 11 listopada 1883 roku w Ostrowie córka miejscowego lekarza Jakuba i Kazimiery Michalskich. Po ślubie państwo Kryzanowie zamieszkali w Poznaniu w kamienicy przy Ritterstrasse 33⁵⁷ (Rycerska, ob. Franciszka Ratajczaka). W 1912 roku rodzina przeniosła się do mieszkania przy Wilhelmsplatz 8 (ob. pl. Wolności), od 1917 roku zameldowana była przy ul. Wrocławskiej 18⁵⁸, a od lipca 1925 roku w kamienicy przy ul. Krasieńskiego 9.

Mariana przywołał w jednej ze swoich książek Zbigniew Zakrzewski, który napisał: „Z innych mieszkańców ulicy Krasieńskiego wspomnieć należy dr. Mariana Kryzana, rzecznika patentowego, inżyniera, który wkładał sporo wysiłku w organizowanie corocznej ekspozycji postępu technicznego na Targach Poznańskich”⁵⁹.

Doktor Kryzan dużo podróżował w sprawach zawodowych. Najczęściej bywał w Warszawie, wyjeżdżał też ze Stowarzyszeniem Urzędników Miejskich do Włoch, bywał w Sztokholmie i w Berlinie. Prywatnie szczególnie upodobał sobie Krynicę, w której bardzo lubił spędzać zimowe i letnie wakacje. Wyjeżdżał też z rodziną na urlop do Lozanny w Szwajcarii, ponieważ bardzo lubił góry i odpowiadał mu tamtejszy klimat. Marian i Stanisława Kryzanowie mieli troje dzieci: Bożesławę Joannę Marię (1912–1992), Zdzisława Józefa Telesfora (1915–1994) i Annę Henrykę Natalię (1925–2005). O wykształceniu córek niewiele wiadomo, syn Zdzisław natomiast uczył się do Państwowego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego⁶⁰, a następnie rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim, chcąc w przyszłości poświęcić się karierze rzecznika patentowego i pracować u ojca. Plany te przekreśliła przedwczesna śmierć Mariana Kryzana, który zmarł nagle w warszawskim hotelu Bristol

5. Marian Kryzan z żoną Stanisławą i dwojgiem najstarszych dzieci – Bożesławą i Zdzisławem, koniec lat 20. XX w., fot. ze zb. prywatnych

19 października 1934 roku z powodu niewydolności krążenia, kilkanaście dni po jubileuszu 25-lecia pracy. Przebywał wówczas w Warszawie na zjeździe Izby Przemysłowo-Handlowej, gdzie został wybrany na prezesa komisji mającej zadbać o promocję polskiej wynalazczości na Targach Poznańskich⁶¹. Osłabienie mięśnia sercowego, a także wzruszenia i ogólne przemęczenie przyczyniły się prawdopodobnie do jego niespodziewanej śmierci⁶². W poznańskiej prasie zaczęły pojawiać się liczne nekrologi, nie tylko od rodziny i znajomych. O tym, jak bardzo był cenionym „szefem o prawdziwie ojcowskim sercu”, może świadczyć jeden z nekrologów podpisany przez „stroskanych pracowników”⁶³. Pogrzeb Mariana Kryzana odbył się 24 października w Poznaniu na cmentarzu parafii św. Marcina przy ul. Bukowskiej⁶⁴. W wyniku działań wojennych nekropolia została zniszczona, dlatego jego grób nie zachował się do czasów współczesnych.

Wdowa po Marianie, Stanisława Kryzanowa, wraz z dwojgiem młodszych dzieci do wybuchu II wojny światowej mieszkała przy ul. Krasieńskiego, a po wojnie osiadła w Kanadzie. Zmarła 12 stycznia 1976 roku w Calgary i pochowana

⁵⁶ „Przegląd Techniczny” 1924, nr 50, s. 566. W cytacie zachowano oryginalne brzmienie.

⁵⁷ *Adressbuch der Provinzial Hauptstadt Posen 1910*, s. 133.

⁵⁸ APP, *Kartoteka ewidencji ludności miasta Poznania*, źródło: <http://e-kartoteka.net/pl/> [dostęp: 2 XII 2018].

⁵⁹ Z. Zakrzewski, *Ulicami mojego Poznania. Przechadzki z lat 1918–1939*, Poznań 1985, s. 651.

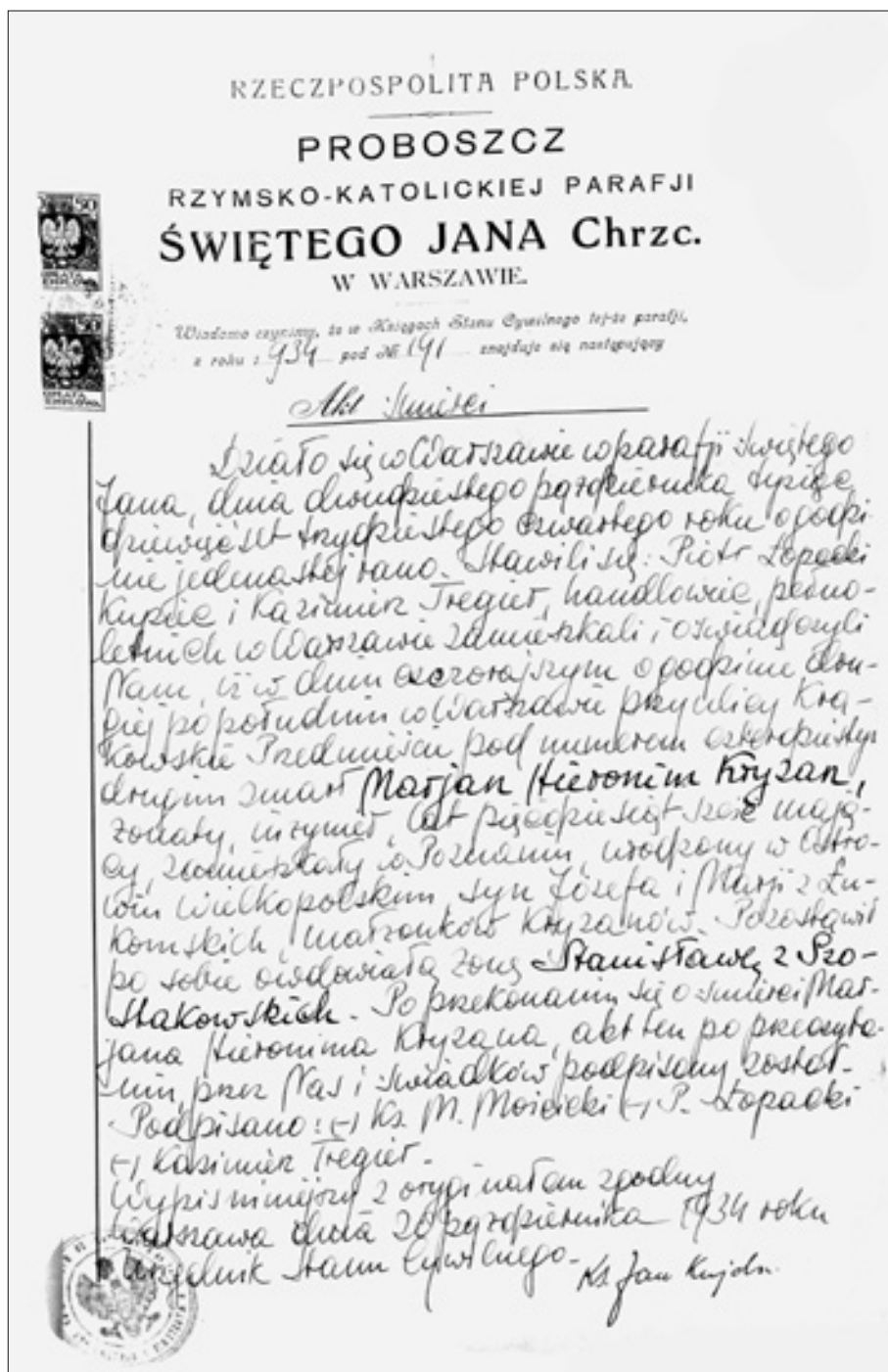
⁶⁰ Obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, tzw. Marcinek.

⁶¹ KW 1934, nr 289, s. 4.

⁶² Tamże, s. 5.

⁶³ KP 1934, nr 479, s. 11 i 12.

⁶⁴ DP 1934, nr 243, s. 9.

6. Marian Kryżan – akt zgonu z parafii św. Jana Chrzciciela w Warszawie z 1934 r., ze zb. APP

została na miejscowym cmentarzu Calgary (Queens Park Village) Cemetery. Najstarsza córka Mariana i Stanisławy, Bożesława, niespełna miesiąc przed śmiercią ojca poślubiła prawnika, późniejszego sędziego Romana Gierszewskiego, z którym zamieszkała po wojnie w Zurychu. Syn Zdzisław w 1952 roku w Montrealu poślubił Marię Zofię hr. Tarnowską, córkę Artura i Róży Marii hr. Zamoyskiej z Dzikowa, a najmłodsza Anna wyszła za Zygmunta Bieniulisa; zmarła w Grand Island, w hrabstwie Erie w stanie Nowy Jork.

Wybrany dorobek publikacyjny Mariana Kryżana

- Wartość ochrony patentowej, „Przemysłowiec” 1908, nr 38, 19 IX, s. 306–307.
- O powstawaniu i zasadniczej myśli patentów, „Przegląd Techniczny” (dalej: PT) 1909, nr 2, 14 I, s. 20–21.
- Znamiona nowości wynalazków, „Praca” 1909, nr 5, 2 II, s. 4.
- Ochrona znaków towarowych (Rozwój ustawodawstwa niemieckiego i treść prawa z dnia 12.6.1894 r.), „Kurier Poznański” (dalej: KP) 1909, 6 II, nr 29, s. 3.
- Über die astatiche Äquivalenz der räumlichen Kräftesysteme, Borna–Leipzig 1910 (rozprawa doktorska).
- Ekonomiczne znaczenie i wartość patentów (na podstawie praw niemieckich), „Dziennik Poznański” (dalej: DP) 1910, nr 29, dodatek I, 6 II.
- Z postępów nowoczesnej techniki, DP 1910, nr 38, dodatek I, 17 II, s. 2.
- Postępy techniki nowoczesnej, cz. I, DP 1910, nr 70, 26 III, s. 2–3.
- Postępy techniki nowoczesnej, cz. II, DP 1910, nr 71, dodatek I, 27 III, s. 1–2.
- Zarys istotnego znaczenia ochrony patentowej, cz. I, DP 1910, nr 110, dodatek, 14 V, s. 1.
- Zarys istotnego znaczenia ochrony patentowej, cz. II, DP 1910, nr 111, dodatek I, 15 V, s. 1.
- Wynalazki pracowników a ochrona ich patentowa, cz. I, „Przemysłowiec” 1910, nr 43, 22 X, s. 342–343.
- Wynalazki pracowników a ochrona ich patentowa, cz. II, „Przemysłowiec” 1910, nr 44, 29 X, s. 347–348.
- Zastrzeżenie nazw czysto polskich przez obce firmy, „Fabrykant” 1912, nr 2.
- Nowe projekty ochrony przemysłowej w Niemczech, KP 1913, nr 164, dodatek, 19 VII.
- Korzyści łącznego zameldowania patentu oraz modelu ochronnego, „Fabrykant” 1913, nr 12.
- (jako dr M.K.), Ustawodawstwo patentowe w królestwie polskim, „Monitor Polski” 1918, nr 160, 27 IX, s. 1–2.
- Ustawodawstwo patentowe w Królestwie Polskim od 1817 do 1867 r., „Gazeta Sądowa Warszawska” 1918, nr 40, 24 X, s. 365–367.
- Obliczenie potencjału masy rozmieszczonej na ograniczonej części płaszczyzny, „Wiadomości Matematyczne” 1921, R. XXV, s. 83–89.

Kolizja firmy z znakiem towarowym, „Kupiec. Organ Związku Towarzystw Kupieckich Zachodniej Polski” (dalej: „Kupiec”) 1921, 27 IX; „Kupiec” 1922, 26 I.

Twórczość wynalazcza w Polsce, „Kupiec” 1921, 14 XII.

O najprostszej redukcji ruchów obrotowych ciała około jednego z jego punktów, „Wiadomości Matematyczne” 1923, R. XXVII, z. 3, s. 75–88.

Przyczynek do badania skutków działania zewnętrznych ciśnień osiowych na jednorodne ciała pryzmatyczne [w:] *Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej*, seria D, t. I, z. 4, Poznań 1923, s. 161–179.

Nowa ustawa patentowa, KP 1924, nr 101, 30 IV, s. 8.

Teoria wytrzymałości ciał pryzmatycznych na ściskanie, cz. I, PT 1924, nr 27, 5 VII, s. 315–316.

Teoria wytrzymałości ciał pryzmatycznych na ściskanie, cz. II, PT 1924, nr 28, 8 VII, s. 323–327.

Statystyka ochrony własności przemysłowej w Polsce za lata 1919–1925, „Wiadomości Gospodarcze. Organ Izby Przemysłowo-Handlowej w Bydgoszcy” 1926, nr 12.